

Ζοζέφ Κεσέλ

ΟΙ ΔΥΟ ΤΡΕΛΟΙ*

Α΄

ΟΙ ΕΡΥΘΡΟΙ¹ ΕΙΧΑΝ ΚΑΤΑΛΑΒΕΙ ΤΗΝ ΟΔΗΣΣΟ έδω και δύο μέρες, κι έδω και δύο μέρες ό μηχανικός Νικολάι Πέτροβιτς Έρσχοφ περιπλανιόταν στούς δρόμους τής πόλης όπου περιπολούσαν καμιόνια φορτωμένα με όπλισμένους έργάτες. Κάθε φορὰ πού άκουγε νά βροντᾶ μιὰ άπ' αὐτὲς τὲς βαριὲς μηχανές, ό Έρσχοφ θὰ ήθελε νά τρέξει πρὸς τὴν κατοικία του καὶ νά χωθεῖ σ' αὐτὴν ὅπως σ' ἕνα λημέρι. Όμως ήξερε πὼς αὐτὸ ήταν μιὰ ἐπιθυμία τρελή. Τὸ σπίτι του τὸ παρακολουθοῦσε ή Τσεκά², πρῶτος ὀργανωμένος θεσμός μέσα στὴν κατακτημένη πόλη κι αὐτός, έχοντας διευθύνει ἕνα ἐργοστάσιο φυσιγγίων ὑπὸ τὴ λευκὴ κατοχή, εἶχε κηρυχθεῖ ἐκτὸς νόμου.

Δὲν εἶχε ἀκόμη βρεῖ τὸ χρόνο νά προσαρμοστεῖ στὴ νέα κατάσταση, οὔτε νά καταλάβει πὼς ἕνας ἀξιοσέβαστος άντρας ήπιων ήθῶν, πού τὸν ἀγαποῦσαν οἱ ἐργάτες καὶ τὸν ἐκτιμοῦσαν οἱ φίλοι του, εἶχε ξαφνικὰ γίνει κάτι σὰν καταδιωκόμενο ζῶο. Γι' αὐτό, ό φόβος πού ἔκαμπε τὸ ἰσχνὸ κορμί του παραχωροῦσε τὴ θέση του στὴν κατάπληξη πού ζωγραφεζόταν στὸ πρόσωπό του με τὰ πολὺ πεταχτὰ ἀφτιά.

Κατάπληξη γιὰ τὸ ὅτι τ' άγρια γένια του φαίνονταν νά τρυπᾶνε σὰν βελόνες τὰ μάγουλά του, ὅτι δὲν ἔνιωθε τὸ ὀγκῶδες μῆλο τοῦ Ἀδάμ πού τὸ στήριζε ἕνα ψεύτικο κολάρο ἄστου· κατάπληξη πού ἔβλεπε σφαγιασμένους ἀξιωματικούς στούς δρόμους· κατάπληξη γιὰ τὲς πυρετώδεις συνελεύσεις, τὲς γυναῖκες πού ἔκλαιγαν, τὰ πυρπολημένα σπίτια.

Ή νύχτα ήρθε νά θέσει τέρμα σ' αὐτὴ τὴν ὀδυνηρὴν κατάσταση ὕπνωσης. Τὴν πέρασε, ὅπως καὶ τὲς προηγούμενες νύχτες, ἀνάμεσα σὲ παρατημένα κιβώτια σὲ μιὰ προβλήτα τοῦ λιμανιοῦ. Μονάχα ἐκεῖ ἔβρισκε ἀνάπαυση. Τ' ἄστρα ἄναβαν τὰ εἰρηνικὰ φωτάκια τους, πλοῖα ὀρθωναν μακριὰ τὰ κατάρτια τους πού μόλις διακρίνονταν. Ἀνάμεσα οὐρανοῦ καὶ θάλασσας ὑπῆρχε ἕνα διάστημα τρομερὰ ήρεμο, πού τὸ ἐπισκεπτόταν ή αὔρα. Ό ρυθμὸς τῶν κυμάτων βοηθοῦσε νά ξεχνιέται ή μεταβαλλόμενη ἀνθρώπινη ὑπόσταση, καὶ ή πιὸ ἀγνὴ σιωπὴ ἀπάλυνε τὴν ἀγωνία σὲ μελαγχολία.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀτμόσφαιρα, ό Έρσχοφ ἔνιωθε τὸ παλαιὸ ὄν νά ἐπανερχεται νά κατοικήσει ἐντὸς του, τὸ ὄν πού ό ἐρχομὸς τῶν Έρυθρῶν τὸ εἶχε ξεσπιτώσει, ὅχι μόνο τὸν ἐκτὸς νόμου μηχανικό, ἀλλὰ τὸν τακτικὸ στὴν ὥρα του Νικολάι Πέτροβιτς, τὸν θεληματικὰ ὄνειροπόλο, πού ἀγαπάει τὰ καλὰ ποῦρα, τὲς χρηστὲς συζητήσεις, τοὺς στίχους τοῦ Πούσκιν καὶ τὰ δράματα τοῦ Τσέχοφ. Ἀποκοιμήθηκε σχεδὸν εὐτυχισμένος.

Όταν ὅμως ό ήλιος βούτηξε τὲς πρῶτες ἀκτίνες του στὸ γλαυκὸ νερό, ό Νικολάι Πέ-

1. Όταν ό συγγραφέας κάνει λόγο γιὰ Έρυθροὺς ἔννοεῖ τοὺς Μπόλσεβίκους, ἐνὼ ὡς Λευκοὺς χαρακτηρίζει τοὺς ὑποστηρικτὲς τοῦ τσάρου.

2. Τσεκά (συντομ. τοῦ ρωσ. Tchrezvytchaïnaïa Komissia «Έκτακτη Έπιτροπή»), ὀργάνωση με ἀποστολὴ τὴ συντριβὴ κάθε ἐπαναστατικοῦ στοιχείου καὶ τὴν πάταξη τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς κερδοσκοπίας στὴ Σοβιετικὴ Ρωσία (τέλη 1917-1922), ή πρώτη πολιτικὴ ἀστυνομία τοῦ σοβιετικοῦ καθεστώτος. Τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Τσεκά προκρίναμε νά τοὺς ἀποκαλοῦμε, ὅπως καὶ στὸ πρωτότυπο, τσεκιστές.

τροβίτις ξύπνησε ξεπαγιασμένος από τὸ κρύο καὶ τὸ φόβο. Εἶχε νὰ φάει ἀπὸ κάμποσες ὥρες ἔτσι ποὺ ἡ θύμηση τῆς τροφῆς ἦταν γι' αὐτὸν μαρτύριο. Μολονότι δὲν εἶχε πιά δυνάμεις, ἔπρεπε νὰ φύγει, γιατί μεθυσμένοι ναῦτες περιφέρονταν ἤδη στοὺς ντόκους σὲ ἀναζήτηση λαφύρων.

Ὁ Ἔρσχοφ στήθηκε στὰ μακριά, ἀσταθῆ κανιά του, ἔριξε ἓνα ἀποχαιρετιστήριο βλέμμα στὸν ἐπισφαλῆ κρυψώνα του μὲς στὸ ροδοχάραμα καὶ κατευθύνθηκε πρὸς τὴν πόλη.

Τριγύρισε γιὰ πολλὴ ὥρα ἄσκοπα, μὲ μοναδικὴ ἔγνοια του ν' ἀποφεύγει τὶς περιπόλους. Τελικά, πρὸς τὸ μεσημέρι, ἐξουθενωμένος, ἀκούμπησε στὸν τοῖχο ἐνὸς σπιτιοῦ. Ὁ ἥλιος ποὺ χτυποῦσε ὡμὰ τὸ ὁδόστρωμα τὸν ζάλισε. Ἐκρυψε τὸ κεφάλι του μὲς στὰ χέρια του καὶ παρέμεινε σὰν πετρωμένος. Ὅμως θόρυβος βημάτων καὶ ὀπλων διέκοψε ξανὰ τὴν ἐλεεινὴ αὐτὴ ἀνάπαυση. Ὁ μηχανικὸς ἄρχισε καὶ πάλι νὰ περπατᾷ ὑποστηριζόμενος μονάχα ἀπὸ τὸ ἔνστικτο ἐπιβίωσης, γιατί αἰσθανόταν πῶς θὰ σωριαζόταν λιπόθυμος ἀν σταματοῦσε.

Σὲ λίγο κανένας φόβος δὲν στοίχειωνε πιά τὸ θολωμένο του μυαλό, οὔτε καμιὰ ἐπιθυμία πιά. Βρισκόταν σ' ἐκεῖνο τὸ ὄριο ἐξουθένωσης ὅπου ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος δὲν εἶναι πιά παρὰ ἓνα συγκεχυμένο καὶ μάταιο μείγμα θορύβων, χρωμάτων, γραμμῶν καὶ χάνει κάθε ἐπήρεια, κάθε ἀπόηχο. Περνώντας μπρὸς ἀπὸ ἓνα τζάμι βιτρίνας καταστήματος ποὺ εἶχε γλιτώσει ἀπὸ τὶς πετριές καὶ τὶς σφαῖρες, εἶδε ἀκαθόριστα ἓναν σκυφτὸ ἄντρα, μὲ τὸ πρόσωπο καλυμμένο ἀπὸ τὴ γενειάδα του σὰν ἀπὸ κοκκινωπὸ χῶμα καὶ μὲ λαιμὸ ξερὸ σὰν μίσχο παραμορφωμένο ἀπὸ ἓνα τερατῶδες ἐξόγκωμα. Δὲν ἀναγνώρισε καθόλου τὸν ἑαυτό του.

Συχνὰ σκόνταφτε σὲ πτώματα καὶ ζηλεύοντας ἀσαφῶς τὴν ἀκινήσιά τους, κυριευμένος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ ξαπλώσει πλάι τους, κοντοστεκόταν.

Στὴν καμπὴ ἐνὸς δρόμου σκόνταψε σ' ἓναν περαστικὸ ποὺ τὸν ἐξέτασε μ' ἐκπληκτικὴ προσοχή. Ὁ Ἔρσχοφ τὸν ἀτένισε μὲ τὰ νεκρὰ μάτια του καὶ συνέχισε τὸ δρόμο του, ὡστόσο ὁ ἄλλος, ἀφοῦ ἔφερε προσεκτικὰ ἓνα γύρο μὲ τὸ βλέμμα του, φώναξε:

– Ἔρσχοφ!

Ὁ μηχανικὸς δὲν ἄκουσε ἢ πιθανὸν δὲν κατάλαβε.

– Νικολάι Πέτροβιτς, ἐπέμεινε ὁ ἄλλος.

Ἡ συνήθεια στάθηκε ἰσχυρότερη ἀπὸ τὸ παραλόγιασμα του κι ὁ Ἔρσχοφ στράφηκε πρὸς τὸ μέρος του. Τὸ μυαλό του ἔβριθε ἀπὸ ἐνθυμήσεις χωρὶς αὐτὸς νὰ κατορθώνει νὰ σύρει τὸ παραπέτασμα μὲ τὸ ὁποῖο τὸ εἶχαν καλύψει ἡ κόπωση κι ὁ τρόμος. Ἀποκαλύπτοντας μὲ τ' ἀμήχανα χεῖλη του τὰ ὠχρὰ οὖλα του, ἄρθρωσε:

– Ἐμένα φωνάζετε;

– Μὰ ἐλάτε Νικολάι Πέτροβιτς, ἀναγνώριστε με λοιπόν. Ὁ Ἀνισὶν εἶμαι, ὁ φίλος σας, ὁ γιατρὸς Ἀνισὶν. Μὰ μὴν τρέμετε ἔτσι, ἀγόρι μου, θὰ πέσετε χάμω, λιγάκι κουράγιο ἀκόμη.

Καὶ σφίγγοντας δυνατὰ τὸ μπράτσο τοῦ μηχανικοῦ, τὸν παρέσυρε μαζί του.

Β'

Ὅλοι ὅσοι συναναστρέφονταν τὸν γιατρὸ Ἀνισὶν τὸν ἀγαποῦσαν. Αὐτὸς ὁ ψηλός, χοντρός καὶ φαλακρὸς ἄντρας μὲ τὸ τεράστιο μέτωπο, ὅπου ὁ ἰδρώτας σχημάτιζε πάντοτε μερικὲς μαργαριταρένιες σταγόνες, εἶχε στὰ στενὰ μάτια του καὶ στὰ παχιά χεῖλη του μιὰ φινέτσα καὶ ἀφέλεια ποὺ γοήτευαν. Διήθυνε ἓνα φρενοκομεῖο καὶ ἡ καθημερινὴ συναναστροφή του μὲ τοὺς τρελοὺς τοῦ εἶχε προσδώσει μιὰ διεισδυτικὴ τρυφερότητα γιὰ τοὺς περισσότερους ἀνθρώπους.

Οί Έρυθροί δὲν εἶχαν ἐνοχλήσει τὸν Ἀνισὶν ἐπειδὴ οἱ γιατροὶ σπάνιζαν, καὶ τὸ Σοβιετ³ τοὺς μεταχειρίζοταν μὲ τρόπο. Εἶχε ὥστόσο δεῖ νὰ ἐκτυλίσσει τὸ κυνήγι τῶν ἀστῶν καί, ὅταν ὁ γιατρὸς συνάντησε τὸν Ἑρσχοφ, κατάλαβε πὼς ὁ μηχανικὸς δὲν θὰ γλίτωνε τὸ θάνατο ἂν δὲν τὸν συνέτρεχαν.

Ὁ Ἀνισὶν γινώριζε τὸν Νικολάι Πέτροβιτς ἀπὸ παλιά. Συναντιόντουσαν κάθε βράδυ στὴν ἴδια λέσχη κι ἀφοῦ εἶχαν παίξει οὐίστ⁴, συζητοῦσαν μέχρι πρωίας μὲ αὐτὴ τὴν ἡδονὴ τῆς συζήτησης, στὴν ὁποία οἱ ῥῶσοι διανοοῦμενοι χρησιμοποιοῦν τὶς καλύτερες δυνάμεις τους. Ἔτσι μιὰ φιλία εἶχε ἐδραιωθεῖ ἀνάμεσά τους, ποὺ τὴν ἀντοχή της αἰσθάνθηκε ὁ Ἀνισὶν ἀπὸ τὴ συγκίνηση ποὺ τὸν κατέλαβε μόλις εἶδε τὸ ἀλλοιωμένο πρόσωπο τοῦ μηχανικοῦ. Καὶ παρ' ὅλο τὸ ρίσκο ποὺ ὁ Ἀνισὶν ἔπαιρνε γιὰ τὸν δύστυχο μηχανικό, ἀποφάσισε νὰ τὸν κρύψει στὸ φρενοκομεῖο.

Τὸ ἄσυλο περιελάμβανε διάφορα σπιτάκια σπαρμένα μέσα σ' ἓνα ἥσυχο πάρκο, ποὺ, ὅταν ἔφτασαν ἐκεῖ, ἄρχιζε τὸ βράδυ νὰ τὸ καλύπτει μὲ σταχτὶ χρῶμα. Φῶτα ἔδιναν στὰ παράθυρα μιὰ χρυσαφιά διαφάνεια, καὶ νοσηλευτὲς μὲ ἄσπρες ποδιές, ποὺ οἱ σκιές ἔκαναν νερὰ πάνω τους, πατοῦσαν σιωπηλὰ στὴ χλόη. Ἀπέραντη εἰρήνη βασίλευε σ' αὐτὴ τὴν ξεχασμένη ἀπὸ τὸ θόρυβο τῆς πόλης γωνιά κι ἀκόμα καὶ τὰ κάγκελα ποὺ ἔφραζαν τὰ προορισμένα γιὰ τοὺς μανιακοὺς περίπτερα γίνονταν σταχτιά μὲ τὸ πλησίασμα τῆς νύχτας κι ἔμοιαζαν μὲ ἀκαθόριστες καφετιᾶς ἀκτίνες χαραγμένες στοὺς τοίχους. Παρ' ὅλη τὴν κατάπτωσή του, ὁ Ἑρσχοφ ἔδειξε νὰ χαίρεται τὴν ἡρεμία τοῦ ἀσύλου.

– Εἶναι καλὰ ἐδῶ, ψιθύρισε. Μὴν πᾶμε πὺδ μακριά.

– Περιμένετε, περιμένετε, Νικολάι Πέτροβιτς, ἀγόρι μου, ἀπάντησε ὁ Ἀνισὶν, εὐτυχῆς ποὺ τὸν ἄκουγε νὰ μιλάει. Θὰ σᾶς φροντίσουν καλὰ καὶ θ' ἀναρρώσετε.

Μερικὲς μέρες ἀργότερα, τίποτα δὲν θύμιζε πιά στὴν ὄψη τοῦ μηχανικοῦ τὸ καταδιωκόμενο ἐκεῖνο ὃν ποὺ εἶχε περιπλανηθεῖ σὲ ἡμισυνειδητὴ κατάσταση μὲς στὴν πόλη. Μόνο νευρικὰ σκιρτήματα καὶ ρίγη στὰ βλέφαρα δῆλωναν τὶς ὥρες ποὺ εἶχε ζήσει ὑπὸ τὴν ἀναιμία τοῦ θανάτου.

Φοροῦσε πιά τὴν ποδιὰ τῶν νοσηλευτῶν, ποὺ ὁ Ἀνισὶν εἶχε κρίνει πὼς ἦταν ἡ καλύτερη προστασία γιὰ τὸν φίλο του· καὶ γιὰ νὰ μὴ δημιουργήσει ὑπόνοιες στὸ νοσηλευτικὸ προσωπικό, ὁ γιατρὸς εἶχε ἐπιφορτίσει τὸν Νικολάι Πέτροβιτς νὰ ἐπιτηρεῖ ἓναν μανιακό, ἔξυπνο καὶ θλιμένο, ποὺ τὰ ἐλεεινὰ μάτια του εἶχαν ἀποχρωματιστεῖ ἀπὸ μιὰν ἀκαταλάγιαστη ἀγωνία, ἐπειδὴ ἔβλεπαν παντοῦ τὸ θάνατο. Αὐτὸς βρισκόταν μὲς στὸ δωμάτιο του, κρύβοντας πίσω ἀπὸ τὶς κουρτίνες τὸ σαρκαστικὸ του χαμόγελο· τὰ χέρια του μᾶραιναι τὰ λουλούδια τοῦ πάρκου· παραμόνευε στὸν ἴσκιό τῶν δέντρων, στὸ πρωινὸ ξύπνημα, στὶς καταθλιπτικὲς νύχτες, κι ὁ νεαρὸς ἄντρας διέκρινε συχνὰ τὴ μορφὴ του στὰ ἀκίνητα μὲς στὸ φεγγαρόφωτο κλαδιά.

Ὁ Ἑρσχοφ δέθηκε μαζί του. Ἀγαποῦσε τὴ φινέτσα τῶν χαρακτηριστικῶν του, τὴ νωχελικὴ φωνή του, καὶ στὸ βλέμμα του διέκρινε, ἀντὶ τὸν ζώωδὴ φόβο τῶν ἄλλων, ἓναν ὑψηλότερο τρόπο. Τοῦτο δὲν ἀρκοῦσε ὥστόσο γιὰ νὰ ἐξηγήσει τὴ νοσηρὴ ἱκανοποίηση ποὺ δοκίμαζε νὰ τὸν παρακολουθεῖ καὶ νὰ τοῦ μιλάει. Ἐνιωθε ἀνάμεσά τους ἓνα δεσμὸ ποὺ δὲν κατόρθωνε νὰ κατανοήσει τὴ φύση του, ἀλλὰ ποὺ προερχόταν ἀπὸ τὴ θύμηση, ἡ ὁποία ζοῦσε στὴ σκοτεινὴ μνήμη του, τῶν ἡμερῶν ποὺ ὁ σύντροφος τοῦ τρελοῦ, ὁ θάνατος, δὲν εἶχε πάψει νὰ τὸν γυροφέρνει κι αὐτόν. Καὶ τὸ γεγονὸς ποὺ τὸν ξανάβρισκε στὸ βλέμμα ἑνὸς ἄλλου, ἐνῶ εἶχε ἐλευθερωθεῖ ἀπ' αὐτόν, τοῦ παρεῖχε μιὰ διαπεραστικὴ ἡδονή.

Ὁ μηχανικὸς κουβέντιαζε ἓνα βράδυ μὲ τὸν νεαρὸ ἄντρα ὅταν ὁ Ἀνισὶν μπῆκε στὸ δω-

3. Ἡ ρωσικὴ λέξι σοβιετ ποὺ σημαίνει συνέλευση ἔγινε διεθνὴς πολιτικὸς ὅρος μὲ τὴ σημασία τῶν συνελεύσεων ἐλεγχμένων ἀντιπροσώπων ποὺ ἀποτελέσαν τὴ βάση τῆς πολιτικῆς ὀργάνωσης τῶν ἐργατῶν κατὰ τὴν Ὀκτωβριανή Ἐπανάσταση καὶ στὴ συνέχεια τοῦ λαϊκοδημοκρατικοῦ πολιτεύματος τῆς ΕΣΣΔ.

4. Χαρτοπαίγνιο παρόμοιο μὲ τὸ μπρίτζ (ἀγγλ. whist).

μάτιο. Τὸ κάτω χεῖλος τοῦ ἔτρεμε καὶ οἱ σταγόνες ἰδρώτα ποὺ τρεμόπαιζαν πάντοτε στὸ μέτωπό τοῦ ἦταν περισσότερες καὶ πιὸ μεγάλες.

Χωρὶς νὰ νοιαστεῖ γιὰ τὸν ἀσθενή, εἶπε:

– Νικολάι Πέτροβιτς, ἔρχονται.

Ὁ μηχανικὸς κατάλαβε καὶ ψιθύρισε:

– Γιατί;

– Θὰ πρέπει κάτι νὰ ὑποφιάζονται. Ἕνας κομισάριος⁵ καὶ εἴκοσι φρουροὶ θὰ εἶναι ἐδῶ ἀπόψε ἢ αὐριο τὸ πρωί. Τό 'μαθα λόγῳ μιᾶς ἀδιακρισίας. Δὲ γίνεται νὰ μείνετε ἔτσι, θὰ σᾶς ἀναγνώριζαν σίγουρα καὶ θὰ μᾶς ἔστηναν στὸ ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα ἐμᾶς τοὺς δυό.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ὁ μανιακὸς ἔμπηξε ἕναν διαπεραστικὸ στεναγμό, ποὺ ἔκανε τὸ στόμα τοῦ μηχανικοῦ νὰ στραβώσει νευρικά.

– Πλησιάζει, φώναξε. Διῶξτε τον, γιατρέ, μοῦ σφίγγει τὸ λαιμό!

– Σωπάστε, εἶπε ὁ Ἔρσχοφ μὲ τραχιὰ φωνή.

Καὶ τὰ μάτια τοῦ ἔλαμπαν μὲ τέτοιο μίσος ποὺ ὁ δυστυχισμένος σώπασε.

Ἡ ἀπειλὴ τοῦ θανάτου, ποὺ τύλιγε καὶ πάλι τὸν μηχανικὸ, τοῦ εἶχε καταστήσει μεμιάς ἀπεχθὴ ἐκείνον ποὺ ὁ θάνατος τὸν καταδυνάστευε ἀκατάπαυστα.

Ὁ Ἀνισὶν κατέληξε:

– Δὲ βλέπω παρὰ ἕναν μόνο τρόπο· νὰ σᾶς κλείσω στὸ περίπτερο τῶν μανιακῶν. Ὅμως παίζετε καλὰ τὸ ρόλο. Πρόκειται γιὰ τὴ ζωὴ μας.

Γ'

Στὸ κελὶ ὅπου ὁ γιατρὸς ὥθησε τὸν Νικολάι Πέτροβιτς βασίλευε ἀπόλυτο σκοτάδι. Μόνο τὸ παράθυρο σχημάτιζε μία φωτεινὴ κηλὶδα μὲ ρίγες ἀπὸ τὰ κάγκελα ποὺ τὸ ἔκλειναν. Ὁ Ἔρσχοφ τὸ πλησίασε ἐνστικτωδῶς καὶ τὸ ἄνοιξε. Ἡ νυκτερινὴ δροσιὰ χάιδεψε τὰ ξερὰ χεῖλη τοῦ· σιγὰ-σιγὰ οἱ κτύποι τῆς καρδιάς τοῦ ἐπιβραδύνθηκαν κι ἕνα εἶδος ἀσταθοῦς ἡσυχίας τὸν κατέλαβε. Ὀνειροπόλησε γιὰ λίγο κι ἔπειτα θέλησε νὰ ἐξετάσει τὸ δωμάτιο ποὺ ἔπρεπε νὰ τὸν στεγάσει μέχρι τὸν ἐρχομὸ τοῦ κομισάριου. Ψάχνοντας ὥστόσο στὶς τσέπες τοῦ, ἀντιλήφθηκε πῶς ἡ ἀναστάτωση τὸν εἶχε κάνει νὰ ξεχάσει τὰ σπύρτα τοῦ. Ἀποφάσισε τότε νὰ κάνει τὸ γύρο τοῦ κελιοῦ. Μὲ τὰ χέρια ἀπλωμένα, ψηλαφίζοντας τοὺς τοίχους, προχωροῦσε ὥσπου ἕνας τρόμος τὸν σταμάτησε.

Ἕνας παράξενος θόρυβος ἐρχόταν ἀπὸ τὴ γωνιὰ τοῦ κελιοῦ, πρὸς τὴν ὁποία βάδιζε. Βρυχηθμὸς ζώου ἢ ἀνθρώπινο βογκητό, ὁ Ἔρσχοφ δὲν μπόρεσε νὰ τὸ ἀντιληφθεῖ, ὅμως ἀπὸ τὸ ξαφνικὸ ἄκουσμά του, μέσα σὲ αὐτὸ τὸ παχὺ σκοτάδι, ἔνιωσε νὰ λιποθυμᾷ. Ὁπισθοχώρησε τρεκλίζοντας μέχρι τὸν ἀντικρινὸ τοίχο καὶ κολλώντας πάνω του, ἀφουγκράστηκε. Ἡσυχία εἶχε καὶ πάλι ἀπλωθεῖ μέσα στὸ κελί. Θέλησε νὰ πιστέψει πῶς τὰ ἐξασθενημένα νεῦρα τοῦ εἶχαν προκαλέσει μιὰ παραίσθηση, ὅμως ἡ ἀμφιβολία τὸν ἔτρωγε καὶ βάδισε πρὸς τὴ γωνιὰ ἀπ' ὅπου τοῦ εἶχε φανεῖ ὅτι προερχόταν ὁ μυστηριώδης ἦχος. Δὲν εἶχε κάνει ἕνα βῆμα ὅταν ἕνας ἄγριος ρόγχος ἄρχισε ν' ἀνυψώνεται, καρφώνοντας τον ἐπὶ τόπου. Γούρλωσε τὰ μάτια τοῦ προσπαθώντας νὰ διαπεράσει τὸ σκοτάδι ποὺ ἔπνιγε τὸ δωμάτιο μ' ἕνα ἀκίνητο καὶ σκοτεινὸ κύμα, ὅμως δὲν τὰ κατάφερε. Ὁ ρόγχος δὲν ἔπαυε διόλου· βραχνός, συριχτός, ἀκανόνιστος, γέμιζε τὸ σκοτεινὸ κελί, πολιορκοῦσε τὸν Ἔρσχοφ μὲ τὴν ἀπειλὴ του.

Ὁ Νικολάι Πέτροβιτς σκέφτηκε: «Ἕνας μανιακὸς τρελός! Ὁ Ἀνισὶν ἔκανε λάθος νὰ μὲ

5. Κατὰ τὴν πρώτη περίοδο τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας καὶ κατόπιν τῆς ΕΣΣΔ (1917-1946) κομισάριος τοῦ λαοῦ ὀνομαζόταν ὁ κρατικὸς ἀξιωματοῦχος μὲ καθήκοντα ὑπουργοῦ.

κλείσει μ' έναν μανιακό». Κι ό τρόμος του ήταν τέτοιος πού, αν δεν φοβόταν μήπως παροξύνει τή λύσσα του μανιακού, θα είχε ριχτεί στην πόρτα και θα είχε βάλει τς φωνές με κίνδυνο νά πέσει στα χέρια των έρυθροφρουρών. Ό θάνατος, τó βασανιστήριο, όλα ήταν προτιμότερα απ' αυτή τήν άόρατη παρουσία, από τή γειτνίαση του τρελού, απ' αυτόν τó ρόγχο πού έκανε τή λογική νά καταποντίζεται, του έκοβε τά πόδια και του έσφιγγε τó λαιμό με τή βδελυρή περίπτυξή του.

Ξαφνικά ό Έρσοχοφ νόμισε πώς ό τρελός έρχόταν προς τó μέρος του. Ό Νικολάι Πέτροβιτς έχασε κάθε αυτοέλεγχο και μιá κραυγή βγήκε απ' τó στόμα του:

– Πίσω, πίσω, είδαλλιώς σ' έφαγα, φώναξε.

Αντί γι' άλλη απάντηση, δέχτηκε ένα καγχαστικό γέλιο. Όμως ό καγχασμός αυτός ήταν θλιβερότερος κι από τή νύχτα, κι από τόν ίδιο τó φόβο. Ύπηρχε σ' αυτόν σαρκασμός, μίσος, παράπονο και τρόμος. Έμοιαζε νά βγαίνει ταυτόχρονα από ένα ξεδοντιασμένο γέριχο στόμα κι απ' τόν ύστερικό λαιμό μιáς γυναίκας. Ήταν ή τρέλα πού γελοούσε. Και σαν νά ήταν έμπύρετος, ό Έρσοχοφ άρχισε νά τρέμει.

Ξεχνώντας πού βρισκόταν και σέ ποιόν μιλούσε, ίκέτεψε:

– Πάφε, γιά τ' όνομα του Θεού, πάφε.

Ό άλλος όμως συνέχιζε κι ό Νικολάι Πέτροβιτς είχε τήν αίσθηση πώς αυτό τó χαχάνισμα του τριβέλιζε τó κεφάλι, είσχωρούσε στόν έγκέφαλό του και τόν πριόνιζε σέ λεπτές φέτες. Μιá στιγμή μάλιστα σταμάτησε νά τρέμει γιά νά παρακολουθήσει αυτή τήν εργασία. Ωστόσο σκέφτηκε άμέσως:

– Τρελαίνομαι, θέλω νά σταματήσει αυτό.

Δέν υπήρχε παρά ένας μονάχα τρόπος: νά του ριχτεί του τρελού γιά νά τόν άκίνητοποιήσει, νά πνίξει στο στόμα του τόν καταραμένο αυτό ήχο.

Άρχισε τότε μες στο σκοτάδι ένα φανταστικό κυνηγητό. Καταπνίγοντας ό Έρσοχοφ τά βήματά του κι αντιπαλεύοντας τήν άποστροφή του, κατευθύνθηκε προς τόν τρελό. Τή στιγμή πού πήγαινε νά τόν άγγίξει, μιá ζεστή πνοή του έψαυσε έλαφρά τó πρόσωπο κι ένιωσε ένα σώμα νά περνάει γρήγορα από μπροστά του. Έκτινάχθηκε, αλλά προσέκρουσε βίαια σ' έναν καπιτονέ τοίχο, ενώ ό τρελός του τό 'σκαγε και πάλι. Τόν καταδίωξε πολλή ώρα έτσι. Σιωπή είχε γίνει και μέσα στο κελί άκουγόταν μονάχα τó λαχάνιασμα των δύο αντρών. Πότε-πότε τó περίγραμμα του κεφαλιού τους σχεδιαζόταν πάνω στην ώχρη όθόνη του παραθύρου, αλλά χανόταν άμέσως. Και μέσα στο σκοτεινό δωμάτιο ξανάρχιζε τó κυνηγητό, στερημένο σημείων άναφοράς, τρελό κι άνελέητο.

Τέλος ό μηχανικός κάθισε όκλαδόν, με τήν πλάτη τεντωμένη, έτοιμος νά πεταχτεί πάνω. Ό άλλος, συγχυσμένος απ' αυτήν τήν τακτική, περπάτησε προς τó παράθυρο. Ό Έρσοχοφ, μπήγοντας μιá πνιχτή κραυγή, τόν άρπαξε, τόν έσφιξε, θέλησε νά του δαγκώσει τó λαιμό. Όμως τó στόμα του δέν έφτανε παρά μόνο στόν ώμο του τρελού.

Ό Νικολάι Πέτροβιτς μόλις πού βρήκε τó χρόνο νά σκεφτεί: «Είναι γίγαντας», όταν μιá γροθιά τόν έριξε χάμω. Τό σόκ ήταν τόσο τρομερό πού ό μηχανικός παρέμεινε πολλή ώρα ξαπλωμένος ήμιλιπόθυμος. Ύστερα ώστόσο από τά λεπτά τρόμου πού είχε ζήσει πριν από λίγο, αυτή ή κατάσταση του παρείχε τήν ευχάριστη αίσθηση χαλάρωσης και μοιρολατρικής ήσυχίας.

Άκουγε άμυδρά τόν τρελό νά μετακινείται μέσα στο κελί και δέν φοβόταν πιά.

«Άς μ' άποτελειώσει, σκεφτόταν' θά 'θελα νά πεθάνω».

Ό άλλος ώστόσο, λές και ή μανία του είχε κατευναστεί από τόν άγώνα, δέν έπιζητούσε πιά νά του έπιτεθεί, ούτε και σάρκαζε άλλο πιά. Παράξενη ασφάλεια κατέλαβε τόν Νικολάι Πέτροβιτς. Σέ λίγο τά μάτια του σφάλισαν... Δέν έμαθε ποτέ αν είχε άποκοιμηθεί ή λιποθυμήσει εκείνη τή νύχτα...

Όταν συνήλθε, είχε τή δυσάρεστη αίσθηση ότι κάποιος τόν κοίταζε επίμονα και μισοσηκώθηκε. Φώτιζε μέσα στο κελί' ό ήλιος έστελνε μέσα από τά κάγκελα του παραθύρου,

μέ την ἀκριβεία θαυμαστοῦ τοξότη, ἓνα χρυσὸ βέλος ποὺ ἡ ὀξύτητά του ἀμβλυνόταν πάνω στὰ τοιχώματα. Κι ὁ μηχανικὸς εἶδε πὼς ὁ φρενοβλαβῆς σύντροφός του στεκόταν δίπλα του. Ἀμέσως θυμῆθηκε τὰ γεγονότα τῆς νύχτας καὶ περίμενε μὲ παιδικὸ φόβο νὰ δεῖ τίς ἀντιδράσεις τοῦ τρελοῦ. Αὐτὸς εἶχε πραγματικὰ γιγαντιαῖες διαστάσεις, ἀλλὰ ἡ ἰσχύνητά του τὸν ἔκανε νὰ μοιάζει ἀκόμα πιὸ ψηλός. Εἶχε τὸ εὐλύγιστο σῶμα τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ποὺ οἱ βίαιες ἀσκήσεις τους τὸ προφυλάσσουν πολὺ καιρὸ ἀπὸ τὴ νευρική ἐξάντληση. Τὸ ξυρισμένο του κρανίον, τὸ σκληρὸ του πρόσωπο, ποὺ μία οὐλὴ ὀργωνε τὸ πιγούνη του, ἔκαναν τὸν μηχανικὸ νὰ ὑποθέσει πὼς ἦταν ἓνας παλαιμάχος ἀξιωματικὸς ποὺ κατάντησε τρελὸς ἀπὸ κάποιον τραῦμα.

Ὁ Ἔρσχοφ θὰ ἤθελε νὰ μαντέψει στὰ μάτια τοῦ τρελοῦ τὴ διάθεσή του, ὅμως δὲν τολμοῦσε νὰ τὰ κοιτάξει ἐπειδὴ φοβόταν μήπως ἀφυπνίσει τὴ λύσσα του. Γι' αὐτὸ παρέμεινε ἀκίνητος κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα ποὺ τὸ μάντευε προσηλωμένο πάνω του.

Ἄλλη ἀγωνία γεννιόταν ὥστόσο στὴ σκέψη τοῦ Νικολάι Πέτροβιτς. Ἄραγε εἶχαν ἔρθει οἱ ἐρυθροφρουροὶ ἐνῶ κοιμόταν; Μήπως ὁ Ἀνισὶν τὸν εἶχε ξεχάσει σ' αὐτὸ τὸ κελὶ ἢ – ὑπόθεση ἀκόμα πιὸ φρικτὴ καὶ πιὸ ἀληθοφανὴς – τὸν εἶχαν κι ἐκεῖνον συλλάβει;

Ἡ σκέψη αὐτὴ ζάλισε τὸν Νικολάι Πέτροβιτς, ἡ ἀναπνοή του σταμάτησε καὶ μαῦροι κύκλοι χόρεψαν μπρὸς στὰ μάτια του. Τί θὰ συνέβαινε ἄραγε ἂν ἐμποδιζόταν ὁ φίλος του νὰ τὸν ἐλευθερώσει; Θὰ ἔπρεπε νὰ περάσει ἀκόμα μία νύχτα μαζί μὲ αὐτὸν τὸν κολλοσσό; Καὶ πόσες ἄλλες μέρες, πόσες ἄλλες νύχτες; Τὸ ἄγχος του τὸν ἔκανε νὰ θεωρήσει αὐτὴ τὴν ὑπόθεση ὡς πραγματικότητα καὶ δὲν ἔβλεπε πιὰ τὸ τέλος τῆς φρικτῆς ἐτούτης γειννίας. Ἐνῶσε πὼς δὲν θὰ μπορούσε νὰ ὑποφέρει περισσότερο χρόνον αὐτὴ τὴν ἀβεβαιότητα κι ἐρευνώντας μὲ τὸ βλέμμα τὸν τρελό, ἐνῶ εἶχε ἀνασηκωθεί στοὺς καρπούς του, ρώτησε:

– Ἦρθαν;

Ἡ τραχιὰ φωνὴ τοῦ μηχανικοῦ φάνηκε νὰ τρώμαξε τὸν φρενοβλαβῆ. Ἐκανε ἓνα βῆμα πίσω, τὰ σαγόνια του συμπίεστηκαν, ἡ αὐλακία τῆς οὐλῆς του ἔγινε λουλακία, καὶ πῆγε νὰ κάνει μιὰ κίνηση ἐπίθεσης. Ἄν κι ὁ Ἔρσχοφ γνώριζε τὴν ἀδυναμία του, μαζεύτηκε σὲ θέση ζώου ποὺ ἐτοιμάζεται ν' ἀμυνθεῖ, ἀποφασισμένο νὰ διεξαγάγει τὸν τελευταῖον του ἀγώνα. Τὰ χεῖλη του ἀνασηκώθηκαν καὶ τὰ συμμετρικὰ καὶ γερὰ δόντια του ἔλαμψαν ἀμυδρά. Ἐνα ἄγριο χαμόγελο ἀλλοίωσε τὸ πρόσωπο τοῦ παράφρονου.

Παρέμειναν ἔτσι, πρόσωπο μὲ πρόσωπο, καιροφυλακτώντας, ὁ ἓνας ὀκλαδὸν κι ὁ ἄλλος τεράστιος καὶ περιφρονητικὸς.

Ὑπὸ τὸ βλέμμα τοῦ τρελοῦ, ὁ Ἔρσχοφ ἔνιωθε ν' ἀνατρέπεται λίγο-λίγο ἡ λογική του· νόμιζε πὼς τὸ σῶμα του ἄδειαζε καὶ γινόταν πλαδαρό. Μερικὰ ἀπομεινάρια τῆς σκέψης του, ποὺ προσπαθοῦσε ἀπελπισμένα νὰ τὰ ἐνώσει, τὸν προστάτευαν ἀκόμη ἀπὸ τὴν τρέλα.

Ὅμως ἡ κλειδαριὰ τῆς πόρτας ἔτριξε.

– Αὐτοί, ψέλλισε ὁ Ἔρσχοφ.

Σὰν ἡχώ σὲ αὐτὸ τὸ ἀντανάκλαστικό, ἀντήχησε ὁ ὀλολιγμός, μὲ τὸν ὅποῖο ὁ τρελὸς χαιρετοῦσε τοὺς ἀφιχθέντες. Ἐπειτα ἓνας σπασμὸς τὸν ἔκανε νὰ συστραφεῖ καί, φτύνοντας ἀφρούς, ἐκτίναξε τὸ πελώριον σῶμα του μέσα στὸ κελὶ κι ἄρχισε νὰ στροβιλίζεται μανιασμένα.

Τότε, μέσα σ' ἐτούτῃ τὴν ἀτμόσφαιρα φρενοβλάβειας, τὴ φορτισμένη ἀπὸ τὸν διπλὸ τρόπο τῆς προηγούμενης μέρας, δὲν χρειάζοταν σχεδὸν διόλου νὰ προσποιηθεῖ ὁ Ἔρσχοφ. Κυλίστηκε στὸ πάτωμα, δάγκωσε τὰ καπιτονὲ τοιχώματα, ἐνῶ μὲ τὰ χέρια του κτυποῦσε ἀνεξέλεγκτα τὸν ἄέρα κι ἀπ' τὸ στραβωμένο του στόμα τοῦ βγήκε τὸ ἄγχος μὲ παράφορες κραυγές. Βροντοφώνησε τὸ παράπονόν του ἐνὸς θαρρεῖς ζώου περικυκλωμένου, τὸ παράπονόν τῆς ἀπειλούμενης ζωῆς ποὺ ἀπελπίζεται καὶ κλαίει καὶ ἰκετεύει.

Στὸν πλαισιωμένο ἀπὸ καμιὰ δωδεκαριὰ ἐρυθροφρουροὺς διάδρομον, ὁ κομισάριος πα-

ρατηροῦσε ἀκίνητος τοὺς δύο τρελοὺς.

Ἦταν ἓνας ἀδύνατος κι ὠχρὸς νέος ἄντρας, ποὺ τὰ ταμπουρωμένα πίσω ἀπὸ γυαλιὰ μάτια του, εἶχαν κρύα λάμψη καὶ ποὺ εἶχε κρεμασμένο διαγωνίως πάνω του ἓνα περίστροφο. Ὅστερα ἀπὸ λίγο εἶπε στὸν Ἀνισὶν ποὺ τὸν συνόδευε:

– Ἐλπίζω σύντομα νὰ πάρουμε τὴ διαταγὴ νὰ ξεκαθαρίσουμε αὐτὰ τὰ ἀστικά ἀπορρίμματα. Εἶναι ἀναγκαίᾳ οἰκονομία.

Ἡ πόρτα ξανάκλεισε καὶ γιὰ πολλὴν ὥρα ἀργότερα ἀντηχοῦσαν τὰ βογκητὰ τῶν τρελῶν.

Δ΄

Μῆνες κύλησαν. Μεταμφιεσμένος σὲ μουζικο, ὁ Ἔρσχοφ μπόρεσε νὰ φτάσει στὴ Σεβαστούπολη⁶.

Στὴ ζεστὴ αὐτὴ πόλη ποὺ τὴν ἔγλυφε ἀπαλὰ ἡ θάλασσα, ἡ υἡγεία του ἰσχυροποιήθηκε καὶ τὰ κλονισμένα ἀπὸ τὸν τρόμο τῆς Ὁδησοῦ νεῦρα του ξανάβρισκαν τὸ φυσιολογικὸ παιχνίδι τους. Μιὰ μέρα περιπλανιόταν στὴν ἀκτὴ, μὲ τὴ σκέψη του ἀπούσα, ἀποχαυνωμένος ἀπὸ τὴ φιλικὴ χλιαρότητα τοῦ δειλινοῦ. Ὁ ἥλιος ἐξαφανιζόταν σὲ ἀνεπαίσθητη πτώση, ὑφαίνοντας μὲ κρεμεζὶ χρῶμα τὸ βιολετὶ βελουδο τοῦ οὐρανοῦ.

Ὁ Ἔρσχοφ ἄφηνε τὰ μάτια του νὰ περιπλανιοῦνται πάνω στὶς πλάκες τοῦ περιπάτου, ὅταν ἐνίωσε νὰ τὸν καταλαμβάνει δυσθυμία. Στὴν ἀρχὴ δὲν ἔδωσε καμιὰ σημασίᾳ σ' αὐτό. Ἡ ἀνησυχία του ἦταν ὥστόσο ἐπίμονη κι ἀπόδιωχνε τὴ διάχυτη μακαριότητα. Καθὼς ἀναρωτιόταν τὴν αἰτία, πρόσεξε πὼς τὰ μάτια του εἶχαν προσηλωθεῖ πεισματικά σὲ μιὰ σκιά μεταξὺ τῶν ἄλλων σκιῶν ποὺ ὁ ἥλιος ἄπλωνε δύνοντας πάνω στὸ ἔδαφος, μιὰ τεράστια καὶ κρεμανταλάδικη σκιά. Χωρὶς νὰ γνωρίζει τὸ γιατί, ὁ Ἔρσχοφ ἀνατρίχιασε καὶ στράφηκε.

Πίσω του, μὲ μεγάλο εὐλύγιστο δρασκελισμὸ βάδιζε ἓνας ἄντρας ποὺ τὸ πρόσωπό του τοῦ ἦταν τρομερὰ οἰκεῖο. Μπορεῖ νὰ ἦταν ἡσυχὸ αὐτὸ τὸ πρόσωπο, ὅμως ὁ μηχανικὸς τὸ ἀναγνώριζε. Γνώριζε πὼς αὐτὰ τὰ εἰρηνικὰ χεῖλη μπορούσαν νὰ σχιστοῦν σ' ἓναν ἄγριο μορφασμὸ καὶ νὰ οὐρλιάξουν ἀπίστευτα παράπονα, πὼς αὐτὰ τὰ φωτεινὰ μάτια σφράγιζαν τρελὲς ἐκρήξεις, πὼς αὐτὸ τὸ ὑγιὲς ἐξ ὀψεως σῶμα ἐπιδιδόταν σὲ σπασμούς. Ἦταν ὁ τρελὸς τοῦ ἀσύλου τῆς Ὁδησοῦ. Θὰ πρέπει νὰ τὸ εἶχε σκάσει, νὰ ἦρθε στὴ Σεβαστούπολη ὅπου ἀγνοοῦσαν τὴν ἀρρώστια του καὶ τώρα περιπλανιόταν ἐλεύθερος.

Ὅλες αὐτὲς οἱ σκέψεις μαζί κάλπαζαν στὸ μυαλὸ τοῦ μηχανικοῦ, ἐνῶ παρέμενε ἄφωνος ἐνώπιον αὐτῆς τῆς ἐμφάνισης. Κι ὁ ἄλλος εἶχε ὥστόσο σταθεῖ, κι ἀπ' τὰ μάτια του περνοῦσε ἓνας τρόμος ποὺ ἔμοιαζε μὲ τὴν ἀντανάκλαση τοῦ τρόμου τοῦ Ἔρσχοφ. Κι ὅπως στὸ κελὶ τοῦ φρενοκομείου, πρόσωπο μὲ πρόσωπο, ἀλληλοκοιτάζονταν.

Ἐντούτοις ἡ θάλασσα ἀναμείγνυε τὴν κατευναστικὴ μελωδίᾳ τῆς μὲ τὸν καθησυχαστικὸ ἀχὸ τῆς πόλης κι ἀπάλειφε τὴν ἀγωνία τῶν δύο ἀντρῶν. Ὑγιὲς περιέργεια ἔλαμπε στὶς κόρες τῶν ματιῶν τους κι ἡ ἀμοιβαία ἐκπληξή τους ἦταν τόσο ἐμφανὴς ποὺ ξαφνικὰ κατάλαβαν ὅτι δὲν ἦταν τρελοί, οὔτε ὁ ἓνας οὔτε ὁ ἄλλος, ἀλλὰ ὅτι τὸ κελὶ τοῦ ἀσύλου εἶχε σώσει τὴ ζωὴ καὶ τῶν δυό τους. Καὶ μέσα στὴν κοινὴ χαλάρωση τῆς συγκίνησής τους, δίχως νὰ ποῦνε λέξη, οἱ δύο «τρελοί» ἀγκαλιάστηκαν μὲ δάκρυα καὶ ψελλίσματα.

6. Λιμάνι τῆς Κριμαίας μὲ ναυπηγεία.

* Τίτλος πρωτοτύπου: «Les deux fous», *La steppe*, Gallimard/folio, 1923, σσ. 117-133.